

Články

Built Environment Education ve škole: mezioborová příležitost pro architektky a pedagogy

Alina Ostakh

Abstrakt

Cílem textu je představit koncept *Built Environment Education (BEE)*, zmapovat jeho teoretická východiska a praxi v zahraničí, analyzovat současný stav v ČR, a navrhnout rámec možné podpory pedagogů v oblasti BEE ve výuce na základních školách.

Článek otevírá téma vzdělávání o vystavěném prostředí (Built Environment Education, BEE) v kontextu českého základního vzdělávání a nahlíží na něj z úhlu pohledu architektů. Cílem textu je přispět k mezioborové debatě o významu vystavěného prostředí ve vzdělávání, upozornit na potenciál spolupráce mezi architektky a pedagogy a reflektovat již existující iniciativy v českém prostředí. Text kombinuje teoretická východiska BEE, příklady ze zahraničí a přehled současné situace v ČR, přičemž zdůrazňuje potřebu systematické podpory učitelů i otevřenosti architektonické profese ke vzdělávací spolupráci.

Klíčová slova: vystavěné prostředí; architektura; základní vzdělávání; pedagogové; mezioborová spolupráce.

Built Environment Education at School: An Interdisciplinary Opportunity for Architects and Educators

Abstract

The article introduces the topic of Built Environment Education (BEE) within the context of Czech primary education, offering a perspective from the field of architecture. Its aim is to contribute to an interdisciplinary debate on the role of the built environment in education, highlight the potential for collaboration between architects and educators, and reflect on existing initiatives in the Czech Republic. The text combines theoretical foundations of BEE, international examples, and a review of the current situation in Czech schools, emphasizing the need for systematic support for teachers and greater openness of the architectural profession toward educational engagement.

Keywords: built environment; architecture; primary education; teachers; interdisciplinary cooperation.

DOI: 10.5507/epd.2026.003

Vloženo: 4. 9. 2025 Revidováno: 24. 9. 2025 Přijato: 30. 9. 2025

Úvod

Architektura a vystavěné prostředí tvoří rámec každodenního života dětí i dospělých. Prostory, v nichž lidé žijí, učí se a pohybují, ovlivňují jejich chování, vnímání, bezpečí i pohodu. Přesto se ve vzdělávání o vystavěném prostředí – na rozdíl od jiných oblastí, jako je přírodověda nebo umění – dosud nejedná o téma systematicky zastoupené v kurikulárních dokumentech a běžné školní praxi. Mezinárodní výzkumy však ukazují, že pokud děti dostanou příležitost zkoumat, pojmenovat a reflektovat prostředí kolem sebe, posiluje to jejich kreativitu, prostorové myšlení, identitu místa i vztah k udržitelnému rozvoji (Hartikainen, 2012; Raunala, 2020). Tento text si klade za cíl otevřít diskusi o vzdělávání o vystavěném prostředí (Built Environment Education, BEE) a reflektovat její potenciál pro propojení dvou zdánlivě vzdálených profesí – pedagogiky a architektury. Článek vychází z dlouhodobého odborného zájmu o problematiku využívání místního vystavěného prostředí ve vzdělávání dětí a zaměřuje se na možnosti jeho začlenění do výuky na základních školách. Východiskem je skutečnost, že tento přístup (BEE) je v zahraničí rozvinutý a metodicky podložený, zatímco v ČR dosud není běžnou praxí. Text se neopírá o zcela nový přístup, ale rozvíjí již existující iniciativy v českém

kontextu. Nabízí však jiný úhel pohledu, který považuje školy za klíčové místo, kde může vzniknout vztah dětí k prostoru, městu a místu, ve kterém žijí. Příspěvek představuje přehledovou studii, která vychází z analýzy mezinárodní odborné literatury, veřejně dostupných dokumentů a příkladů dobré praxe v oblasti architektonického vzdělávání.

1 Teoretická východiska: Co je BEE?

Téma architektonického vzdělávání dětí je v zahraničí většinou spojeno s konceptem *Built Environment Education (BEE)*, tedy vzdělávání o vystavěném prostředí. BEE propojuje architektonické, environmentální, kulturní a občanské aspekty prostředí a umožňuje dětem rozvíjet schopnost porozumět prostoru, kriticky o něm přemýšlet a podílet se na jeho tvorbě. V mnoha zemích je již dlouhodobě realizována díky spolupráci architektů s učiteli, profesním komorám a kulturním institucím (UIA, 2008; Samuelsson, 2015). BEE vzniklo v 90. letech v souvislosti s proměnou vzdělávacích systémů v rozvinutých zemích. Je založeno na spolupráci architektů, pedagogů, urbanistů, umělců, rodičů a dalších aktérů. Prostředí – město, vesnice, budovy i krajina – se v tomto pojetí stávají zdrojem poznání, výuky i kritické reflexe (Uttke, 2012). Mezinárodní architektonická unie (UIA) sehrála v rozvoji konceptu klíčovou roli prostřednictvím projektu *Guidelines for Built Environment Education*, jehož cílem je podpora škol i odborné veřejnosti při implementaci těchto témat do výuky.

Zmiňovaný dokument *Guidelines for Built Environment Education* formuluje koncepční rámec vzdělávání o vystavěném prostředí a stanovuje základní kompetence, které by si žáci měli osvojit. Patří k nim schopnost vnímat prostor všemi smysly, porozumět vztahům mezi vystavěným prostředím a krajinou, chápat hodnotu architektonického dědictví i současné tvorby a osvojit si principy udržitelného rozvoje. Dále je kladen důraz na dovednosti týmové práce, řešení problémů a aktivní zapojení do navrhování a utváření prostředí, v němž žijeme. Výuka tak přesahuje rámec výtvarné nebo estetické výchovy a propojuje občanské, environmentální a prostorové vzdělávání (UIA, 2008).

UIA současně vytvořila mezinárodní síť *The UIA Built Environment Education network*, která propojuje učitele, architektky a vzdělávací instituce v řadě zemí. Webová platforma této iniciativy (Union Internationale des Architectes, n. d.) shromažďuje příklady dobré praxe a metodických materiálů z různých států, čímž napomáhá sdílení zkušeností a adaptaci přístupů na místní podmínky.

Řada subjektů ze zahraničí už dlouhodobě intenzivně řeší otázku vzdělávání v oblasti vystavěného prostředí a architektury, stejně jako i otázku přípravy pedagogů. Některé země (např. Irsko) zvolily koncepci komplexního pojetí – vytvořily velmi podrobnou publikaci, na které se podíleli jak architekti, tak pedagogové. Tato učebnice se používá jednak při pregraduální přípravě budoucích učitelů, jednak ve výuce na školách. Jiné země (např. Německo, Austrálie) volí spíše cestu lokálního přístupu –

jednotlivé regiony mají svoje vlastní materiály většinou zaměřené na lokální prostředí a jeho problémy, školní projekty jsou navrhovány zcela individuálně a často vytvářeny na míru jednotlivým školám. Vzdělávání učitelů na finských univerzitách obsahuje povinné studium výtvarného umění, navíc je možné zvolit i dobrovolné studium výtvarného umění (Hartikainen, 2012). Ve Francii například jdou i z opačné strany – snaží se zlepšit dovednosti, jak zprostředkovat znalosti architektury studentům architektury. Více než deset let se Škola architektury v Grenoblu intenzivně zabývá touto problematikou a do svého magisterského studijního programu zahrnula jako volitelný předmět „Zprostředkování architektury“. Spolu s tím probíhají i pro učitele základních a středních škol setkávání s přednášejícími a učiteli architektury. Ve Švédsku, kde je architektura povinným předmětem technického programu pro střední školy od roku 2011, musí mít učitel speciální kvalifikaci, aby dokázal vyučovat tento předmět.

Neexistuje tedy jediná cesta ke vzdělávání dětí a k přípravě budoucích pedagogů v této oblasti, každá země řeší tuto otázku individuálně dle svých možností, principů a kapacit. Z výše uvedených příkladů však lze vyvodit několik společných principů:

- zapojení komory architektů, resp. obdobné organizace sdružující architektky do procesu přípravy zavádění výuky v oblasti architektury a vystavěného prostředí (příprava výukových materiálů, organizování školení a budování vzájemných kontaktů architektů a pedagogů, vytváření komentované bibliografie)
- účast architektů na podobě výuky (příprava výukových materiálů, účast na školních projektech)
- mezioborová spolupráce.

2 Situace v České republice

V českém prostředí se téma vystavěného prostředí ve vzdělávání začalo intenzivněji objevovat po roce 2009, kdy bylo podepsáno Memorandum o vzdělávání a architektuře na mezinárodní konferenci o politice architektury. Proměny ve vzdělávání se odrážejí i v dokumentu *Politika architektury a stavební kultury ČR* (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2015), který obsahuje obecné výzvy k integraci architektury do vzdělávání. Další posun je patrný i v dokumentu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy – Strategie vzdělávání 2030+ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2020). Její součástí je revize stávajících rámcových vzdělávacích programů (dále RVP) (Revize RVP, n. d.), které náleží do souboru kurikulárních dokumentů na konstitutivní úrovni zformulovaných v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v ČR a zákonem č. 561/2004 Sb. (Zákon č. 561/2004 Sb.). V roce 2024 byla schválena aktualizovaná verze RVP ZV, která posiluje důraz na rozvoj environmentální, prostorové a občanské gramotnosti, a současně zdůrazňuje mezioborový přístup ve výuce. Revidovaný dokument nově akcentuje témata spojená s krajinou, prostředím a udržitelným rozvojem, což vytváří

přirozený prostor i pro začlenění témat architektury a vystavěného prostředí do výuky. Změny v RVP ZV tak otevírají možnosti pro systematictější uchopení BEE v české škole. Jejich konkrétní podoba ale bude záviset na připravenosti pedagogů a dostupných metodických materiálech.

Přesto během posledních let vznikla a aktivně pracuje celá řada neziskových organizací (Architekti ve škole, Nadace proměny Karla Komárka, Architektura dětem (Architektura dětem, n. d.), Moje město, Kruh+, Hravý architekt, Pěstuj prostor, Jeden svět na školách, Město přátelské k dětem, To město atd.), jejichž činnost směřuje ke zvýšení povědomí o architektuře a vystavěném prostředí.

Pod vedením architektů Kristýny Staré a Ondřeje Teplého zařadil Národní institut dalšího vzdělávání (NIDV) v Plzni do své programové nabídky pro pedagogy všech stupňů seminář Architektura ve vzdělávacích programech, který představuje pro většinu vzdělávacích oblastí metodické materiály a aktivity přímo využitelné ve výuce. Na FA VUT proběhl projekt zaměřený na tvorbu metodiky kurzů pro animátory, lektory galerií a učitele 1. stupně ZŠ nazvané Architektura do galerií a škol. Studenti FA ČVUT a FP TUL se zapojili do osvěty a tvorby metodických výukových materiálů v rámci projektu Architekti ve škole – Architektura ve vzdělávání. Dochází tak k mezioborové komunikaci a předávání informací.

V českém kontextu stojí za zmínku také Pracovní skupina pro vzdělávání České komory architektů, která dlouhodobě usiluje o posílení role architektury ve vzdělávání a spolupracovala na revizi RVP. Její aktivity potvrzují, že téma BEE má podporu i mezi profesními institucemi (Česká komora architektů, n. d.).

Výzkumy v oblasti pedagogiky a architektury, např. disertační práce Kristýny Staré (2019) či výzkum Markéty Pražanové (2011), upozorňují na nízkou míru pregraduální přípravy pedagogů v této oblasti a nedostatek metodických opor, které by učitelům umožnily začlenit témata BEE do výuky různých předmětů. Ačkoliv mnoho úsilí již bylo vynaloženo, stále se ukazuje, že to není dostačující pro odpovídající státní podporu prosazení těchto témat do výuky. Používání architektonických témat ve výuce stále závisí na angažovanosti učitelů i dalších iniciátorů.

3 Architekti ve vzdělávání: role, potenciál, limity

Vzrůstající zájem architektů o oblast vzdělávání lze chápat jako součást širší transformace jejich profesní identity. Silící důraz na profesní etiku, spolupráci s uživateli a participativní plánování vede architektky k novému chápání jejich role ve společnosti. Architekt dnes již nevystupuje pouze jako autor vizuální formy, ale jako facilitátor dialogu mezi různými zájmovými skupinami, zprostředkovatel veřejného zájmu a kulturní interpret. Tento posun logicky otevírá prostor pro spolupráci s pedagogy při formování praxí, rozvoje gramotnosti a estetické citlivosti dětí (což vytváří veřejnost budoucnosti).

Z hlediska přínosu vystavěného prostředí ve vzdělávání pro školy je možné zdůraznit schopnost tohoto přístupu rozvíjet u dětí vnímání prostoru, estetiku, porozumění kontextu a kritické myšlení. Téma vystavěného prostředí v sobě přirozeně propojuje různé předměty školního kurikula – od výtvarné výchovy a občanské nauky až po geografii, přírodní vědy či matematiku. Výuka vedená ve spolupráci s architektem může podpořit tzv. „dovednosti pro 21. století“, které, mezi jinými, zahrnují komplexní řešení problémů, kritické myšlení, kreativitu, spolupráci a komunikaci (Laaksonen & Räsänen, 2006). Jak se ukázalo v praxi, školní kurikulum, které zahrnuje výuku architektury a vystavěného prostředí s používáním učebních metod, jako je pozorování, zkoumání, reflexe a navrhování, pěstuje u dětí vztah a respekt k vystavěnému prostředí. Taková výuka aktivuje dětskou mysl a zapojuje představivost do zkoumání toho, jak jsou města a budovy navrženy, jak jsou postaveny a jak fungují. Při zvažování, jak vytvořit funkční, bezpečné a přitažlivé prostředí, děti rozvíjejí schopnosti pozorování, rozhodování a kritického myšlení (Michigan Architectural Foundation, n. d.). Je skutečně důležité poskytnout každému základní dovednosti, aby byl schopen zhodnotit své prostředí, vybrat místo k životu a věděl, že má právo a má možnost ovlivnit plánování města, ve kterém žije.

V tomto kontextu není role architektů ve výchovně-vzdělávacím procesu třeba pojmát jako role učitelů v tradičním smyslu, ale spíše jako role odborných spolupracovníků a inspirátorů. Architekti mohou vstupovat do edukace jako facilitátoři, lektori či autoři specifických vzdělávacích nástrojů, které propojují prostorové myšlení, estetickou citlivost a porozumění prostředí s pedagogickými cíli. Taková mezioborová spolupráce zároveň přispívá ke vzájemnému obohacení profesních přístupů a otevírá nové možnosti pro inovaci vzdělávacích metod, které reflektují komplexitu současného světa.

4 Potřeba mezioborové spolupráce: výzvy a příležitosti

Úspěšná implementace témat vystavěného prostředí do výuky na základních školách je nemyslitelná bez úzké spolupráce mezi odborníky z oblasti architektury a pedagogiky. Každá z těchto profesí přináší do výchovně-vzdělávacího procesu jedinečné kompetence – zatímco pedagogové disponují znalostmi vývojové psychologie, didaktiky a školního prostředí, architekti přináší prostorové myšlení, estetické a technické znalosti, schopnost pracovat s vizuálními médii i citlivost ke kvalitě prostředí.

Pedagogové často vnímají téma architektury jako složité a cizí, a to zejména v důsledku chybějící odborné přípravy během studia i absence metodických opor. Podle dotazníkového šetření Kristýny Staré si řada učitelů není jistá, jakým způsobem o architektuře s dětmi hovořit a jak ji propojit s cíli školního kurikula. Tato nejistota bývá překážkou, která vede k pasivitě i opomenutí tématu. Naopak z výzkumu současně vyplývá, že pedagogové oceňují inspiraci přicházející z jiných profesních oborů, a spolupráci s architektem vnímají jako příležitost k profesnímu rozvoji (Stará, 2019).

Zároveň platí, že ani architekti nemohou samostatně vstupovat do výuky bez pochopení specifik pedagogické práce, vývojových potřeb dětí a didaktických principů. Příklady ze zahraničí (např. Švédsko, Francie) ukazují, že architekti, kteří se chtějí podílet na vzdělávání, často absolvují doplňující kurzy zaměřené na pedagogiku.

Mezioborová spolupráce tak vyžaduje nejen ochotu a otevřenost, ale také podpůrné systémové nástroje. Těmi mohou být například společné projekty, semináře, vzdělávací platformy, metodické týmy či sdílené databáze výukových materiálů. Mezi největší překážky patří z tohoto úhlu pohledu rozdílný profesní jazyk, odlišné pracovní rytmy, finanční a časové možnosti, a v neposlední řadě i odlišná profesní kultura obou oborů. Přesto je právě překonávání těchto bariér klíčem k rozvoji inovativního a kvalitního vzdělávání o prostředí, které nás obklopuje.

Závěr a otevřené otázky

Vzdělávání o vystavěném prostředí (Built Environment Education – BEE) představuje významnou mezioborovou výzvu. Jak ukazují příklady ze zahraničí i domácí zkušenosti, existuje v České republice řada silných základů – od aktivních neziskových iniciativ po odborné výzkumy, které potvrzují potenciál BEE ve formování prostorové gramotnosti, občanské angažovanosti a estetické citlivosti mladé generace. Výuka architektury a vystavěného prostředí může pomoci vytvářet hlubší a citlivější vnímání našeho okolí a poptávku po lepším prostředí v budoucnu (Meskanen, 2012).

Současný stav však stále charakterizuje roztržičnost, absence systematické strategie, nízká míra propojení s pedagogickou praxí a nedostatek pregraduální přípravy učitelů v této oblasti. Zapojení architektů do vzdělávání zatím není běžnou praxí a témata vystavěného prostředí zůstávají často na okraji kurikula (OTTA, 2016). Aby se BEE mohlo stát plnohodnotnou součástí školního vzdělávání, je třeba překonat institucionální i profesní bariéry a vytvořit dlouhodobou koncepci, která propojí obě sféry – architektonickou i pedagogickou.

Představený text shrnuje širší problematiku vztahu pedagogů k využívání místního vystavěného prostředí ve výuce a poukazuje na možnosti jeho systematické podpory. Tímto způsobem se snažíme přispět k debatě o tom, jak může být škola místem, kde děti nejen získávají znalosti, ale učí se také chápat vystavěné prostředí jako hodnotu a nástroj aktivního občanství. Výchova k prostoru (Built Environment Education) není doménou jediné profese – vyžaduje spolupráci, otevřenost a ochotu překračovat hranice mezi obory.

Pokud má být vztah k prostoru přirozenou součástí vzdělávání, je třeba vytvářet podmínky nejen pro metodickou podporu, ale i pro hlubší kulturní změnu v chápání významu prostředí. Tento text tak nechce uzavírat téma, ale naopak podnítit další disku-

si a spolupráci – mezi obory, institucemi i lidmi, kteří sdílejí zájem o kvalitní vzdělávání a kultivaci prostředí, ve kterém žijeme.

Literatura

- Architektura dětem. (n. d.). *Architektura dětem*. Retrieved from <http://www.architekturadetem.cz/>
- Česká komora architektů. (n. d.). *Pracovní skupina pro vzdělávání*. Retrieved from <https://www.cka.cz/komora/o-komore/pracovni-a-iniciativni-skupiny/ps-vzdelavani/>
- Hartikainen, H. (2012). *Children and the built environment: Approaches to architecture education in Finland*. Association of Finnish Children's Cultural Centers.
- Laaksonen, E., & Räsänen, J. (Eds.). (2006). *Playce: Play + space: Architecture education for children and young people*. Alvar Aalto Academy.
- Meskanen, P. (2012). Architecture education – initiating a change! In *SchulRaumKultur Symposium 2012*. [Conference presentation]. Arkki, Finland.
- Michigan Architectural Foundation. (n. d.). *Architecture – It's Elementary!*. Retrieved November 21, 2020, from <https://michiganarchitecturalfoundation.org/>
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. (2015). *Politika architektury a stavební kultury České republiky*. MMR.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. (2020). *Strategie vzdělávání 2030+*. Retrieved from <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>
- NPI ČR. (2025). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. <https://prohlednout.rvp.cz/>
- Otevřený Think Tank Architektů – OTTA. (2016). *Vzdělávání dětí a mládeže v architektuře* [Odborné setkání].
- Pražanová, M. (2011). *Tlak na zkvalitnění výuky architektury a její postavení v rámci výtvarné výchovy na 2. stupni základních škol* (Rigorózní práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
- Raunala, H. (2020). *Architecture education in basic education: Pedagogical approaches and methods*. Finnish National Agency for Education.
- Revize RVP. (n. d.). *Revize rámcových vzdělávacích programů*. Retrieved from <https://prohlednout.rvp.cz/>
- Samuelsson, I. (2015). Children's perspectives on the built environment as a pedagogical resource. *International Journal of Early Childhood*, 47(2), 217–230. <https://doi.org/10.1007/s13158-015-0139-1>
- Stará, K. (2019). *Rozvíjení vztahu ke krajině a možnosti primárního vzdělávání* (Dizertační práce). České vysoké učení technické v Praze.
- UIA – International Union of Architects. (2008). *Architecture & children: Built environment education guidelines* (2nd ed.). UIA Architecture & Children Work Programme.
- Union Internationale des Architectes. (n. d.). *Architecture and children*. Retrieved from <https://www.architectureandchildren-uia.com>
- Uttke, A. (2012). Towards the future design and development of cities with built environment education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 45, 3–13. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.537>

Výzkumný ústav pedagogický. (2005). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání včetně přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. VÚP. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramco-vzdelavaci-programy>
Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

Kontakt

Mgr. Alina Ostakh
Ústav nauky o budovách
Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze
Tháškurova 9
166 34 Praha 6 – Dejvice
E-mail: seredali@cvut.cz

Mgr. Alina Ostakh je doktorandkou na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Ve svém výzkumu se zaměřuje na možnosti využití vystavěného prostředí ve vzdělávání dětí na základních školách, zejména na podporu pedagogů při implementaci témat do výuky. Dlouhodobě se věnuje architektonické edukaci, mezioborové spolupráci architektů a učitelů a inovativním přístupům ke vzdělávání o prostředí, ve kterém děti žijí.